

Pr. Prof. Dr. Ion Vicovan

Pr. Cătălin Adumitroaie

**Cuvioasa Parascheva, sfânta populară a Ortodoxiei,
în istoria și în evlavia poporului român**

Pr. Prof. Dr. Ion Vicovan

Pr. Cătălin Adumitroaie

**Cuvioasa Parascheva,
sfânta populară a Ortodoxiei,
în istoria și în evlavia poporului român**

**Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei**

Iași, 2011

CUPRINS

ABREVIERI.....	7
INTRODUCERE.....	9

CAPITOLUL I – Sfânta Parascheva la sud de Dunăre

I.1. Scurtă istorie a vieții Sfintei Parascheva	12
I.2. Cronicari străini care au scris despre Sfânta Parascheva	16
I.3. Mărturii istorice ale unor autori români privitoare la viața Sfintei Parascheva	18
I.4. Moaștele Sfintei Parascheva la Epivat, Târnovo și Vidin	20
I.5. Opinia episcopului Melchisedec Ștefănescu despre trecerea moaștelor Sfintei Parascheva la nordul Dunării în veacul al XIV-lea	23
I.6. Moaștele Sfintei Parascheva în Serbia și la Constantinopol.....	24

CAPITOLUL II – Moaștele Sfintei Parascheva în Moldova

II.1. Vasile Lupu – apărător al Ortodoxiei	28
II.2. Aducerea moaștelor Sfintei Parascheva la Iași	32
II.3. Mențiuni despre moaștele Sfintei Parascheva de la Iași	41
II.4. Momente de ceremonie de ziua Sfintei Parascheva la Curtea din Moldova	47
II.5. Anul 1888 și mutarea moaștelor Sfintei Parascheva de la „Trei Ierarhi” în noua Mitropolie	52

CAPITOLUL III – Moaștele Sfintei Parascheva în secolul al XX-lea

III.1. Sărbătoarea Iașului la începutul veacului al XX-lea	61
III.2. Evacuarea raclei cu moaștele Sfintei Parascheva de la Iași	64
III.3. Procesiunea cu moaștele Sfintei Parascheva după al Doilea Război Mondial	71
III.4. Generalizarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva	91
III.5. Proclamarea generalizării cultului Sfintei Parascheva ...	97

CAPITOLUL IV – Sfânta Parascheva în evlavia credincioșilor

IV.1. Câteva dintre icoanele reprezentative ale Sfintei Parascheva	107
IV.2. Biserici vechi din țara noastră cu hramul Sfânta Parascheva	144
A. Biserici din veacul al XV-lea închinat Sfintei Parascheva	144
B. Biserici din veacul al XVI-lea închinat Sfintei Parascheva	147
C. Biserici din veacul al XVII-lea închinat Sfintei Parascheva	149
D. Biserici din veacul al XVIII-lea închinat Sfintei Parascheva	161
E. Biserici din veacul al XIX-lea închinat Sfintei Parascheva	190
F. Biserici din Basarabia închinat Sfintei Parascheva	209
IV.3. Cinstirea Sfintei Parascheva în perioada comunistă	210
IV.4. Pelerini renumiți la moaștele Sfintei Parascheva până în anul 1990	226
IV.5. Sărbătoarea Sfintei Parascheva după anul 1989	230
IV.6. Veșmintele Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași	240
IV.7. Racla Sfintei Parascheva	252
IV.8. Baldachinul Sfintei Parascheva	263
CONCLUZII	271
BIBLIOGRAFIE.....	273
PLANȘE	283

INTRODUCERE

Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași este una dintre cele mai populare sfinte ale Ortodoxiei, în general, și ale Ortodoxiei românești, în special. Ea este cinstită atât în locurile și țările care au avut legătură cu viața ei sau cu sfintele sale moaște, cât și în afara lor. În mod aparte, ea este cinstită, cu sporită evlavie, în Moldova, unde se află trupul ei neputrezit și pe care o ocrotește de 370 de ani. Însă ea a fost cunoscută și cinstită ca sfântă și în celelalte țări românești, chiar cu câteva secole înainte de aducerea sfintelor ei moaște în țara noastră.

Cinstirea deosebită de care s-a bucurat Sfânta Parascheva în rândul creștinilor ortodocși, mai ales a celor din zona balcanică, a făcut ca viața ei să fie consemnată de istoricii bisericești și laici încă din veacul al XII-lea. Dar nu numai viața, ci și minunile pe care le-a săvârșit sfânta în decursul timpului au făcut să curgă râuri de cerneală, consemnând multul folos pe care ea l-a oferit celor care i l-au cerut cu credință. Pelerinajul neîntrerupt la moaștele sale, încă din momentul descoperirii lor și până astăzi, este mărturia concretă a credinței, a evlaviei și a recunoștinței dreptmăritorilor creștini în mijlocirea Cuvioasei Maicii Parascheva înaintea Marelui Hristos și înaintea Tronului Preasfintei Treimi.

Deși cinstită ca sfântă de strămoșii noștri cu multă vreme înainte de aducerea moaștelor sale în Moldova (1641) și consemnată ulterior și în cărțile de cult ale Bisericii noastre, ea a fost trecută în calendarul creștin ortodox românesc abia în a doua jumătate a veacului XX. Ea este recunoscută și a intrat în evlavia populară română cu apelativul „mult folositoare”, aceasta arătând că ea a fost și a rămas o sfântă spre care s-au îndreptat cu multă dragoste și nădejde tare o mulțime de credincioși, oferindu-le tuturor ajutor, fiind „limanul de scăpare al celor înviforați” aflați pe „marea acestei vieți”.

Însă în pofida vechimii ei, cinstirii ca sfântă, evlaviei timpurii din partea înaintașilor noștri, precum și în pofida mulțimii minunilor săvârșite de sfântă în curgerea vremii, cultul ei a fost oficializat,

cum aminteam, foarte târziu, printr-o hotărâre a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, abia în anul 1950, respectiv 1955.

În anul 1950, la inițiativa patriarhului Justinian Marina, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat generalizarea cultului Sfintei Parascheva, iar pe 14 octombrie 1955 la Iași a avut loc proclamarea extinderii cultului ei în Patriarhia Română. De atunci, în ziua de 14 octombrie Biserica Ortodoxă Română face pomenirea Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași. Sărbătoarea este încununată atât de pelerinajul creștinilor ortodocși din țară și de peste hotare, cel mai mare pelerinaj din Ortodoxie, la racla cu sfintele sale moaște, de Sfânta Liturghie arhierescă săvârșită de un sobor de arhieriei, la invitația mitropolitului Moldovei și Bucovinei, cât și de aducerea (începând cu anul 1996) a unor relicve sau sfinte moaște ale altor sfinți ai Ortodoxiei din diferitele părți ale Europei.

Întrucât anul acesta, anul mântuirii 2011, se împlinesc 370 de ani de la aducerea sfintelor ei moaște la Iași (13 iunie 1641), în semn de recunoștință pentru ajutorul oferit credincioșilor din Moldova în special, de-a lungul timpului, fiind, așa cum o numește acatistul, „luminătoarea casnică a Moldovei”, dar și ca semn al evlaviei și al prețuirii față de toți închinătorii, slujitorii și pelerinii ei, am considerat necesar a elabora prezenta lucrare. Aceasta cuprinde mai multe aspecte: viața Sfintei Parascheva și cei care au scris despre viața acesteia; pelerinajul sfintelor ei moaște și aducerea lor la Iași; consemnarea ei de către cronicarii străini, dar și de către autorii români; mutarea ei în noua Catedrală și evacuarea raclei cu sfintele moaște în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; generalizarea cultului ei și proclamarea oficială; bisericile închinete ei, în spațiul românesc, pe secole; racla, veșmintele și coroanele ei etc.

Fiind o sfântă care a trăit în veacul al XI-lea și ale cărei sfinte moaște au binecuvântat mai multe locuri și țări, bucurându-se de o mare evlavie, era firesc să se fi scris despre viața ei și despre minunile săvârșite, mult și de demult. Dintre cei care s-au aplecat asupra vieții ei amintim pe diaconul Vasilisc (sec. XII), patriarhul Teodosie al Bulgariei (sec. al XIV-lea), patriarhul Eftimie de Târnovo (sec. al XIV-lea), Moisi din Budiml (sec. al XVI-lea), mitropolitul Matei al Mirelor (sec. al XVI-lea), patriarhul Macarie al Antiohiei (sec. al XVII-lea), Nicodim Aghioritul (sec. al XIX-lea), mitropoliții Moldovei

Varlaam și Dosoftei (sec. al XVII-lea), episcopul Melchisedec Ștefănescu (sec. al XIX-lea) și alții din timpurile mai noi (preotul Gh. Păvăloiu, D. Stănescu, arhimandritul Varahiil Jitaru, preotul Milan Șesan, preotul Scarlat Porcescu, preotul prof. Mircea Păcurariu etc.).

Lucrarea de față se dorește a fi *una de sinteză*, referindu-se la aspectele legate de viața sfintei din diversele perspective apărute de-a lungul timpului, din vremuri mai îndepărtate și până astăzi.

Scopul lucrării este de a face mai bine cunoscută istoria Sfintei Parascheva după aducerea la Iași a sfintelor ei moaște. În același timp, într-un act de euharistie adus sfintei pentru tot ajutorul dat Moldovei și nu numai, dar și Celui care este „Unul Sfânt”, pentru darul revărsat asupra noastră prin Sfânta Cuvioasa Parascheva.

Capitolul I

SFÂNTA PARASCHEVA LA SUD DE DUNĂRE

I.1. Scurtă istorie a vieții Sfintei Parascheva

Sfânta Parascheva s-a născut în prima jumătate a secolului al XI-lea, în sudul Dunării, în Imperiul Bizantin, în localitatea Epivat (Epivata, astăzi o localitate din Turcia, Boiados sau Selim Pașa¹), pe țărmul Mării Marmara, în apropiere de marele oraș al lui Constantin, pe atunci capitala Bizanțului. Anii copilăriei i-a petrecut alături de fratele său (ulterior se va călugări sub numele Eftimie, devenind episcop de Madite) în casa părintească. Tradiția bisericească a consemnat numele părinților, Nechita și Sofia.

Planșa I. Sfânta Parascheva dăruind hainele sale cerșetorilor

¹ † Calinic Botoșăneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, *Sfinții – mlădițe din Hristos (51 de Predici)*, Editura Doxologia, Iași, 2010, p. 190.

Ajungând la adolescență, a părăsit „frumusețea acestei lumi”, retrăgându-se în pustie. Trecând prin Constantinopol și Calcedon, și-a îndreptat pașii spre ținutul Pontului, unde s-a nevoit aproximativ cinci ani la Mănăstirea Maicii Domnului din Heracleea (astăzi Eregni). Dorind „cu dor nespus” să cunoască și să viețuiască la Locurile Sfinte, s-a stabilit în pustiul Iordanului, nevoindu-se în post și rugăciune într-o mănăstire de călugărițe. La vârsta de 25 de ani, ca urmare a unei viziuni, revine la Constantinopol, de unde, trecând Bosforul, se îndreaptă spre locurile natale. Acolo se va mai nevoi vreme de încă doi ani².

Planșa II. Sfânta Parascheva pe când se afla în pustie

² *Viața și Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva*, Editura Doxologia, 2010, pp. 6-10; Diac. P.I. David, *Caută și vei afla. Predici misionar-patriotice la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși, propovăduitori și mărturisitori români cu sinaxar ardelean*, Ediția a IV-a, Editura Arhiepiscopiei de Alba Iulia, Alba Iulia, 1998, pp. 562-566; *Sfânta Cuvioasă Parascheva*, Colecția „Sfinții, prietenii lui Dumnezeu și ocrotitorii copiilor”, Editura „Sf. Mina”, Iași, 2007, pp. 2-13.

Tradiția bisericească a reținut un eveniment minunat petrecut în momentul în care Cuvioasa Parascheva, imbarcată pe o corabie, trecea în zona europeană a Imperiului Bizantin. Se relatează că, în timp ce se afla în acea corabie, s-a stârnit o furtună atât de puternică, încât toți cei care se aflau împreună cu ea credeau că vor muri înghițiți de valuri. Atunci sfânta, cu credință și nădejde în Dumnezeu, a strigat: *Kali krateri!* (mult curaj), și au fost izbăviți de furtună, ajungând nevătămați la țărm. Se pare că în urma acestei minuni respectiva zonă a fost numită Kallicrateia, astăzi Mir Marsinan, situată pe țărmul Golfului Athira, aici fiind construit un monument și o biserică închinată Sfintei Parascheva³.

Planșa III. Sfânta Parascheva se arată în vis evlavioșilor Gheorghe și Eftimia din Kallicrateia

Ajunsă în localitatea natală, marea nevoitoare a lui Hristos a împărțit averea moștenită de la părinți săracilor, suferinzilor, orbilor și orfanilor. Sfânta Parascheva și-a dat sufletul în mâinile Domnului pe la jumătatea veacului al XI-lea, la vârsta de aproximativ 27 de ani, fiind înmormântată pe malul mării, aproape de Kallicrateia.

Mormântul a fost dat uitării până la sfârșitul veacului al XII-lea, când, în urma unor minuni săvârșite aici, au fost descoperite moaștele întregi și nevătămate de trecerea timpului ale sfintei. Ele au fost

³ † Calinic Botoșăneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, *op. cit.*, p. 191.

așezate, mai întâi, în Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Kallicrateia. Aici sfintele ei moaște au fost cinstite vreme de aproape 175 de ani⁴, ea devenind ocrotitoarea sufletelor împovărate care și-au găsit ajutorul și mângâierea în „folosința” ei⁵.

Tradiția bisericească spune că locuitorii Epivătei, văzând puterea făcătoare de minuni a moaștelor Cuvioasei Parascheva, au ridicat chiar pe locul în care s-a născut și a crescut o frumoasă biserică închinată ei. Aici a fost așezată într-o raclă deosebit de frumoasă Cuvioasa și tot aici se păstra o icoană a ei⁶. Dovedindu-se făcătoare de minuni, la scurtă vreme Sfânta Parascheva a fost canonizată de Patriarhia de Constantinopol din acea perioadă.

Planșa IV. Ducerea sfintelor moaște în Biserica „Sfinților Apostoli” din Kallicrateia

⁴ Protosinghel Ioanichie Bălan, *Pateric românesc ce cuprinde viața și cuvintele unor sfinți și cuvioși părinți ce s-au nevoit în mănăstirile românești (secolele IV-XX)*, ediția a II-a, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990, p. 77; *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva*, Editura Doxologia, Iași, 2009, pp. 7-8; N. Balaban, „Pentru mine vorbește Hristos!”, în *Lumina*, Duminică, 14 octombrie 2007, p. 16.

⁵ Ernst Christoph Suttner, *Sfânta Parascheva – inel de legătură pentru popoarele din sud-estul Europei și symbol al afirmării lor de sine*, în TV, Serie nouă, An XIX (LXXXV), nr. 9-12, 2009, p. 203.

⁶ Melchisedec Ștefănescu, *Viața și minunile Cuvioasei maicii noastre Parascheva cea nouă și Istorical sfintelor ei moaște*, Tipografia „Dobrogea” Crum Donceff-Tulcea, Tulcea, 1889, p. 22.

I.2. Cronicari străini care au scris despre Sfânta Parascheva

Descoperirea trupului nestricat și făcător de minuni al Cuvioasei Parascheva a atras atenția multor teologi și aghiografi care au așternut pe hârtie viața și minunile acesteia. Tradiția bisericească atribuie prima lucrare aghiografică dedicată Sfintei Parascheva *diaconului Vasilisc*. Acesta a scris viața sfintei la cererea Patriarhului ecumenic Nicolae al IV-lea Muzelon (1145-1151), pe la mijlocul veacului al XII-lea. Din această scurtă lucrare se vor inspira mai toți aghiografii de mai târziu. Între aceștia amintim pe *patriarhul Teodosie* al Bulgariei (1372), după cum mărturisește *Mineiul* din Scopie din 1420, *patriarhul Eftimie de Târnovo* (1375-1393), după jumătatea veacului al XIV-lea (scrisă în slavonă între anii 1376 și 1382). Lucrarea din urmă a fost foarte răspândită în întreaga lume orientală⁷. După 1521, sârbul *Moisi* din Budimil, probabil cel care a mai tipărit o carte de rugăciuni la Veneția în 1536, cu ajutorul lui Bojidar Vukovici, scrie o viață a sfintei pornind de la textul patriarhului de Târnovo, însă mult redusă⁸.

Întrucât cele mai vechi izvoare scrise în limba greacă despre viața sfintei s-au pierdut, *mitropolitul Matei al Mirelor*⁹, pe la anul 1605, va alcătui o nouă lucrare, în limba greacă, dedicată vieții Cuvioasei Parascheva, adăugând și slujba închinată ei. Textul acestei lucrări a fost cunoscut și în lumea creștină orientală din perioada

⁷ Despre redactarea vieții Sfintei Parascheva de către patriarhul Eftimie ne vorbește episcopul Melchisedec Ștefănescu atunci când face referire la Grigorie Țamblac. El amintește, citându-l pe Țamblac, că Eftimie a scris o parte a vieții Sfintei Parascheva până la strămutarea moaștelor sale la Târnovo. De văzut: Episcopul Melchisedec, *Vięta și scrierile lui Grigorie Țamblac*, Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tom. VI, Secț. II, Memorii și notițe, Tipografia Academiei Române (Laboratorii Români), București, 1884, pp. 33-35.

⁸ Prof. Dr. M. Șesan, *Viața Cuvioasei Parascheva, note critice*, în MMS, 1957, an XXXIII, nr. 3-4, p. 266.

⁹ El a fost egumen la Mănăstirea Dealu de lângă Târgoviște până în jurul anului 1605, când, datorită erudiției sale și aptitudinilor sale de caligraf și miniaturist, a fost ales de patriarhul ecumenic să ocupe scaunul vacant al Mirei Lichiei.

medievală târzie, însă cel care l-a scos la lumină, editându-l în veacul al XIX-lea, a fost A. Papadopoulos-Kerameus, sub titlul *Viața și faptele Cuvioasei noastre Maici Parascheva cea Nouă din Epivates, de smeritul Matei, episcop al Mirelor* (1891)¹⁰.

Despre viața sfintei a scris și patriarhul antiohian Macarie. Cum a aflat patriarhul Macarie despre viața Sfintei Parascheva? Se pare că în urma vizitei întreprinse în Țările Române. Acestea, datorită poziției lor deosebite în cadrul Ortodoxiei, au atras de-a lungul timpului multe personalități bisericești (patriarhi, mitropoliți, episcopi) ale lumii creștine aflate sub stăpânire musulmană. În urma vizitelor, ei primeau ajutoare pentru eparhiile păstorite de dâșii, domnii Moldovei și ai Țării Românești susținându-i cu daruri, cu plata anumitor datorii sau prin închinarea de mănăstiri românești.

Între cei care au vizitat țările noastre, la loc de seamă a fost și patriarhul Antiohiei, Macarie Ibn al-Za'im, care, între anii 1652 și 1658, a vizitat Țările Române și Rusia. Mai mult de trei ani și jumătate patriarhul antiohian i-a petrecut printre români.

În februarie 1653, el vizitează capitala Moldovei, unde se închină la moaștele Sfintei Parascheva aflate la Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”. Având în vedere că se scurseseră doar doisprezece ani de la momentul aducerii moaștelor sfintei la Iași, i-au fost relatate de martorii evenimentelor foarte multe lucruri despre sfântă, astfel că atunci când a consultat și scrierea lui Matei al Mirelor, recentă la acea vreme, el a putut să-și facă o imagine destul de bine conturată despre Cuvioasa Parascheva și despre cultul de care se bucura sfânta în Moldova. Fiind un mare cărturar, el a așternut pe hârtie o versiune arabă a *Vieții Sfintei Parascheva cea Nouă*. Această versiune arabă a vieții Sfintei Parascheva, cuprinsă într-o *Culegere plăcută*, a fost publicată pentru prima dată în anul 2003, cu comentarii și traducere în limba engleză¹¹.

¹⁰ *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei* (sec. XVII), studiu introductiv și traducere din limba arabă de Dr. Ioana Feodorov, Editura Trinitas, Iași, 2006, p. 15.

¹¹ *Ibidem*, pp. 16-20.

Printre străinii care au cercetat viața Sfintei Parascheva se numără și aghiograful grec *Nicodim Aghioritul* (1749-1809). El a luat ca bază în alcătuirea lucrării sale versiunea mai veche a lui Eftimie, adăugându-i știri despre strămutarea moaștelor de la Târnovo la Belgrad, apoi la Constantinopol și în cele din urmă, la Iași¹².

I.3. Mărturii istorice ale unor autori români privitoare la viața Sfintei Parascheva

Chiar dacă această cuvioasă a fost cunoscută de români înainte de aducerea moaștelor sale la Iași, nu se păstrează lucrări închinat ei, în limba română, anterioare acestui eveniment. Viața Sfintei Cuvioase Parascheva a fost scrisă în limba română începând cu veacul al XVII-lea. Astfel, în *Cazania* lui Varlaam, tipărită la Iași în 1643, întâlnim mențiuni despre viața și nevoința acestei sfinte. Marele nostru istoric bisericesc Milan Șesan amintește, reluându-l pe Nicolae Iorga, că inscripția din Biserica „Trei Ierarhi”, care se referă la Sfânta Parascheva, este opera aceluiași mitropolit moldovean și subliniază că, în principala sa operă literară, acesta a așezat în chiar titlul cărții chipul Sfintei Parascheva, alături de cel al Sfântului Ioan de la Suceava. Același istoric menționează, plecând de la realitatea menționată mai sus, că este posibil ca însuși mitropolitul Varlaam să fie cel care a înmulțit stihurile la fiecare canon închinat sfintei cu alte patru stihuri în mineiul românesc față de cel slavonesc sau grecesc¹³.

Cu siguranță că, în alcătuirea acestei vieți, mitropolitul Moldovei, Varlaam, s-a folosit de unele manuscrise grecești și slavonesti care circulau la acea dată în spațiul ortodox, prelucrate după scrierea patriarhului Eftimie de Târnovo. În *Evangelia învățătoare*¹⁴

¹² *Sfânta Cuvioasă Parascheva, ocrotitoarea Moldovei*, Editura Trinitas, Iași, 1994, p. 11.

¹³ Pr. Prof. Milan Șesan, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, în *MMS*, 1955, an XXXI, nr. 3, pp. 133-134.

¹⁴ Această lucrare cuprinde peste 600 de pagini în care se găsesc cazanii la duminicile anului, la sărbătorile împărătești și ale sfinților, fiind tradusă de ieromonahul Silvestru „de pre rusască pre limbă rumânească cu voia și cheltuiala creștinului domn Matheiu Basarab voevod”. În 1644, lucrarea va fi retipărită la

de la Govora a ieromonahului Silvestru din 1642 este menționată și Sfânta Parascheva, probabil o preluare după lucrarea mitropolitului Varlaam. Mențiuni pe scurt despre aceeași sfântă avem și în lucrarea *Viața și petrecerea sfinților* (4 volume, Iași, 1682-1686) a mitropolitului Dosoftei al Moldovei, dar și în *Viețile de sfinți* și în *Mineiele* tipărite în țara noastră și folosite la slujbele religioase¹⁵.

În veacul al XVIII-lea, viața Sfintei Parascheva este întâlnită în mai toate publicațiile românești: *Mineiele* mitropolitului Antim Ivireanul (1708-1716) din 1706 sau marea ediție a *Mineielor* realizate de episcopul Damaschin Dascălul (1708-1725), până la Chesarie al Râmnicului (1775-1780), Filaret al Râmnicului (1780-1792) și Grigorie al II-lea (1760-1786), din 1780¹⁶. În aceeași perioadă, Sfânta Parascheva este menționată și în edițiile Liturghierelor, la Proscomidie fiind trecută în ceata cuvioaselor maici¹⁷.

La sfârșitul veacului al XIX-lea, episcopul Romanului Melchisedec Ștefănescu (1823-1892) tipărește o importantă lucrare intitulată *Viață și minunile Cuvioasei noastre Parascheva cea nouă și istoricul sfintelor ei moaște* (București, 1889).

Viața Sfintei Parascheva este întâlnită și în marea ediție a *Vieții Sfinților* publicată de Ignatie și Gherontie în numele țarului rus Alexandru Pavlovici (1801-1825), al exarhului Gavriil Bănulescu Bodoni (1808-1821) și al mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi (1803-1842) din 1809. Această lucrare, tradusă din limba slavă în limba română la Mănăstirea Neamț, face referire în 159 de rânduri la viața și istoricul moaștelor Cuvioasei Parascheva. Și în

Mănăstirea Dealu (cf. Pr. Ion Vicovan, *IBOR*, vol. I, Editura Trinitas, Iași, 2002, pp. 242-243).

¹⁵ *Sfânta Cuvioasă Parascheva – ocrotitoarea Moldovei*, p. 11.

¹⁶ Marea ediție a *Mineielor de la Râmnic* a fost începută de Chesarie (el le tipărește pentru prima oară în limba română, între anii 1776 și 1779: Mineiul pe octombrie, în 1776; cel pe noiembrie, în 1778; iar cele pentru lunile decembrie-martie, în anul 1779) și continuată de Filaret al Râmnicului. Episcopul Filaret tipărește ultimele șase *Mineie* în 1780, fiind ajutat de alți cronicari: Anatolie ierodiacon, Rafail monahul sau Iordan Cappadochianul grămatic.

¹⁷ Pr. Prof. Milan Șesan, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, p. 134.

Mineiele de la Moscova din 1846 se amintește de Sfânta Parascheva la data de 14 octombrie, după ce sunt pomeniți sfinții zilei¹⁸.

La începutul veacului al XX-lea câțiva teologi români importanți au acordat atenție vieții Sfintei Parascheva în studiile pe care le-au elaborat: preotul Gh. Păvăloiu (1935), D. Stănescu (1938), arhimandritul Varahiil Jitaru (1942), preotul Milan Șesan (1955), preotul Scarlat Porcescu și preotul prof. Mircea Păcurariu¹⁹.

După anul 1990, cultul Sfintei Parascheva, ocrotitoarea Moldovei, a cunoscut o amploare deosebită, la fel și mențiunile despre viața și nevoințele sale. Mulți teologi și oameni de cultură au tratat această temă deosebit de importantă pentru viața Bisericii în general. Au apărut numeroase broșuri și cărți care tratează despre viața și minunile sfintei, Acatistul și Paraclisul acesteia. O parte dintre studiile apărute au însă un caracter mai mult informativ sau se referă doar în trecere la istoria sfintelor ei moaște. Menționăm că în lucrările consultate nu am găsit informații, decât foarte sumare, despre istoricul moaștelor Sfintei Parascheva în veacul al XX-lea, deși în această perioadă ele au părăsit orașul Iași de două ori. Acesta este și unul din motivele apariției acestei lucrări, ea propunându-și să readucă în prim-plan importanta problemă a moaștelor Sfintei Parascheva adăpostite de Catedrala Mitropolitană din Iași.

I.4. Moaștele Sfintei Parascheva la Epivat, Târnovo și Vidin

În contextul deosebit de zbuciumat al veacului al XIII-lea, când Bizanțul se confrunta cu puterea țaratului vlaho-bulgar și când faima sfințeniei și a minunilor săvârșite de Sfânta Parascheva ajunseser departe, moaștele sale au fost strămutate de țarul Ioan Asan al II-lea (1218-1241) din Epivat în capitala Târnovo, fiind depuse în Catedrala cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. După unele informații se pare că această strămutare a avut loc în anul 1223²⁰,

¹⁸ *Ibidem*, p. 135.

¹⁹ *Sfânta Cuvioasă Parascheva – ocrotitoarea Moldovei*, p. 11.

²⁰ *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva*, p. 8.

după altele în anul 1235²¹ sau între 1230²² și 1238²³. După alte informații se pare că moaștele Sfintei Parascheva au fost depuse în Biserica „Sfinții 40 de Mucenici” din Târnovo²⁴ sau în Biserica „Sveta Petka”, după cum afirmă Hristo Popov²⁵.

Strămutarea moaștelor s-a făcut într-o atmosferă deosebit de solemnă și fastuoasă, demnă de un imperiu, așa cum era acesta nou apărut pe harta Europei. Evenimentele petrecute o dată cu acest moment, dar și relatările despre procesiunea maiestuoasă ce avea în frunte racla cu moaștele Cuvioasei amintesc de fastul bizantin pe care vlaho-bulgarii doreau să-l imite și să-l urmeze. Ca și în zilele noastre, cortegiul ce însoțea această „mare podoabă a Bisericii” era condus de un ierarh și de o mare mulțime de preoți și diaconi. Este amintit acum mitropolitul Marcu de Preslav, cel care a însoțit racla Sfintei Parascheva până la Târnovo. Aici Sfânta este întâmpinată de țarul Ioan Asan al II-lea, de mama sa, Elena, și de soția sa, Ana, care i-au ieșit înainte, alături de alți demnitari imperiali și credincioși, la patru kilometri de capitală. Alături de aceștia, se afla patriarhul de Târnovo, Vasile²⁶. Unii cercetători afirmă că această strămutare a avut loc în ziua de 14 octombrie, care va și deveni ziua de pomenire a Sfintei Parascheva²⁷.

Viața Sfintei Parascheva a fost scrisă mai târziu (în veacul al XIV-lea) de patriarhul *Eftimie* (Eutimie) al Bulgariei, folosind izvoare mai vechi, prilej cu care este trecută în Sinaxarul Bisericii Ortodoxe din Bulgaria²⁸.

²¹ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, Editura Sophia, București, 2008, p. 45.

²² Pr. Constantin Chiriac, *La Prea Cuvioasa Parascheva (hramul Catedralei episcopale din Roman)*, în MMS, 1971, an. XLVII, nr. 9-12, p. 668.

²³ Prof. Dr. M. Șesan, *Viața Cuvioasei Parascheva, note critice*, p. 262.

²⁴ *Idem*, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, p. 131.

²⁵ *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p. 43.

²⁶ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, pp. 45-46; Melchisedec Ștefănescu, *Viața și minunile Cuvioasei maicii noastre Parascheva cea nouă și Istoricul sfintelor ei moaște*, pp. 23-25.

²⁷ Prof. Dr. M. Șesan, *Viața Cuvioasei Parascheva, note critice*, p. 264; *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, p. 43.

²⁸ Pr. Prof. Milan Șesan, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, p. 131.

Sfânta Parascheva a rămas în Târnovo pentru aproximativ 160 de ani, dăruind neîncetată mângâiere și nenumărate tămăduiri celor care se rugau și se închinau la racla cu sfintele ei moaște.

Prezența Imperiului Otoman în Europa, începând cu a doua jumătate a veacului al XIV-lea, amenință independența tuturor formațiunilor statale din această regiune. Cucerirea Traciei, ce culminează cu căderea Adrianopolului (martie 1362), dă semnalul alianțelor pentru o contraofensivă a locuitorilor din Balcani. Nimic nu stă în calea semilunii care îngenunchează, rând pe rând, Grecia, Albania, Bosnia, Serbia și Bulgaria²⁹. Căderea Imperiului Vlaho-Bulgar în anul 1393 sub ofensiva armatelor sultanului Baiazid I (1389-1402) duce la desființarea Patriarhiei bulgare conduse de Patriarhul Eftimie. În luna iulie a anului 1393, odată cu dispariția statului bulgar, preoții au fost alungați din bisericile lor, biserica patriarhală din Târnovo „Înălțarea Domnului” fiind transformată în moschee, iar palatul țarului Ioan III Șişman (1371-1393) și reședința patriarhală au fost pârjolate. În cea mai importantă biserică a orașului au fost uciși acum de conducătorul turc al cetății 110 dintre cei mai importanți cetățeni și boieri bulgari. Patriarhul Eftimie și-a mutat reședința în Biserica „Sfinții Petru și Pavel”, iar mai târziu a fost surghiunit de turci în Macedonia (după cum mărturisește Grigorie Țamblac).

După dezastrul cuceririi capitalei Târnovo, moaștele Cuvioasei Parascheva au fost mutate de autoritățile bulgare la Vidin³⁰, aici rămânând până în 1398, când și această localitate a căzut sub iataganul turcilor³¹.

²⁹ Stelian Brezeanu, *Istoria Imperiului Bizantin*, Editura „Meronia”, București, 2007, pp. 355-359.

³⁰ Arhimandritul Iustin Popovici menționează că, după cucerirea cetății Târnovo, moaștele Cuvioasei au fost duse în Vlahia (într-o notă explicativă menționează Vidinul), apoi la Brusa; cf. *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, p. 44.

³¹ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, p. 50.

I.5. Opinia episcopului Melchisedec Ștefănescu despre trecerea moaștelor Sfintei Parascheva la nordul Dunării în veacul al XIV-lea

Episcopul Melchisedec Ștefănescu (1823-1892) a emis ipoteza potrivit căreia pentru o scurtă perioadă de timp, între 1393 și 1396, moaștele Sfintei Parascheva au putut fi încredințate domnitorului Țării Românești Mircea cel Bătrân (1386-1418), un apropiat al țarului Ioan III Șişman. Ele vor fi fost aduse și așezate în una din bisericile ridicate la reședința domnească, fie la Curtea de Argeș, fie la Câmpulung sau Craiova. Există posibilitatea, afirmă episcopul Melchisedec, ca ele să fi rămas într-una din cetățile de pe malul drept al Dunării, de la Silistra și până la Vidin, pe care domnul Țării Românești le avea în stăpânire în acea perioadă³². În sprijinul acestei ipoteze stă cultul de care s-a bucurat Sfânta Parascheva în nordul Dunării încă din veacul al XIV-lea, o mărturie fiind slujba Cuvioasei din acel timp în Țara Românească (o astfel de slujbă putem găsi în *Mineiele* de la Râmnic, ediția 1776)³³. Astfel se crede că, după bătălia de la Rovine (1395), trupele lui Baiazid I, jefuind Muntenia, au luat cu ele și sfintele moaște.

Afirmația episcopului de Roman se bazează pe un Panegiric ținut între 1422 și 1428 în Serbia de Grigorie Țamblac, biograf al Sfintei Parascheva, în care a amintit și despre strămutarea moaștelor, cu acordul sultanului Baiazid. Panegiricul a fost tradus „liber” de episcopul Melchisedec Ștefănescu, el înlocuind pe țarul bulgar Strațimir cu Mircea cel Bătrân. Așa se explică și faptul că există și unele păreri care acordă credit prezenței moaștelor Sfintei Parascheva la Nordul Dunării în această perioadă³⁴. Această ipoteză, în ciuda autorității susținătorului ei, a rămas doar una izolată, nefiind îmbrățișată de istoricii de mai târziu.

³² Melchisedec Ștefănescu, *Viața și minunile Cuvioasei maicii noastre Parascheva cea nouă și Istoricul sfintelor ei moaște*, pp. 26-27.

³³ *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, pp. 43-44.

³⁴ *Ibidem*.

I.6. Moaștele Sfintei Parascheva în Serbia și la Constantinopol

Viitorul mitropolit al Kievului Grigorie Țamblac relatează, ca martor al evenimentelor de la Vidin, împrejurările în care turcii cuceresc Vidinul și cum, din cauza lăcomiei, „au fostu și cinstitele moaște, dezbrăcate de podoabele cele prețioase și învălitate în niște trențe sărăcești”³⁵. La rugămintea domniței sârbe Milița-Eufimia (†1405), văduva cneazului Lazăr (1329-1389) și mama despotului sârb Ștefan Lazarevici (1374-1427), sultanul va dăruia Serbiei moaștele Sfintei Parascheva. Și despre acest moment găsim informații prețioase la Grigorie Țamblac: „S-a întâmplat că cucernica cneaghina a Serbiei, văduva cneazului Lazăr³⁶, a vizitat pe puternicul stăpânitor al otomanilor, și nu singură, ci împreună cu doi fii ai săi, cu despotul Ștefan și cu Vulcan, fratele lui, și cu cneaghina Eutimia, soția viteazului despot Ugleș. Cneaghina sârbă era împodobită cu toate virtuțile pustnicești și mai mult îi covârșea cu înțelepciunea. Cu îndrăzneală s-a apropiat ea de sultan, care era plin de cinstire către dânsa, și a cerut de la dânsul pentru sine, nu oarecare cetăți sau pământuri împrejmuitoare – avuție de puțină vreme a cărei dulceață curând trece –, ci însuflețită de o mare dragoste către Cuvioasa, a cerut sieși sfintele ei moaște. Necredinciosul sultan a râs de cererea cea cucernică și a întrebat-o: Pentru ce nu ceri ceva mai de preț în locul unor oase uscate nemișcătoare? Dar evlavioasa femeie, întărind cuvântul său, a grăit că dă în schimb toată averea sa pentru această comoară. Atunci, laudând osârdia ei – căci și barbarii prețuiesc virtutea –, i-a dat ceea ce dorea. Iar ea, cu dragoste cuprinzând sfintele moaște, s-a lipit de ele cu buzele și cu inima și a vărsat lacrimi de bucurie. Neavând la

³⁵ Episcopul Melchisedec, *Vięta și scrierile lui Grigorie Țamblac*, p. 35.

³⁶ Despre lupta antiotomană a statelor din Balcani în această perioadă vezi: Vasile V. Muntean, *Bizantinologie*, vol. II, Editura „Învierea”, Arhiepiscopia Timișoarei, 2000, pp. 84-86; Pr. Prof. Dr. Emanoil Băbuș, *Bizanțul, istorie și spiritualitate*, ediția a doua, revizuită și adăugită, Editura Σοφία, București, 2003, pp. 445-446.

sine o raclă sfințită, le-a înfășurat cu aromate și veșminte aurite și cu mare cinste le-a strămutat în țara sa și acolo le-a pus în biserica sa casnică [biserica palatului]. Și precum ea a păzit trupul Cuvioasei de mâinile barbarilor, nădăjduind a se ferici cu dânsa în Împărăția Cerurilor, așa și Domnul a apărut și mărit împărăția ei cea pământească”³⁷.

După ce sfintele moaște au fost dăruite cneaghinei Milița, ele au fost duse în Serbia și așezate în biserica palatului din Krușevaț. După lupta de la Ankara (1402), Ștefan Lazarevici, la întoarcerea din Constantinopol, a luat titlul de despot, primind în dar de la împăratul maghiar Sigismund (1368-1437) Belgradul, Matsvansk și Valievo. Acum sunt mutate moaștele Sfintei Parascheva din Krușevaț la Belgrad, unde au rămas vreme de 123 de ani, până când, în 1521, acesta este cucerit de turci³⁸. Aici, în Belgrad, a fost ridicată o frumoasă biserică în cinstea Sfintei Parascheva și, potrivit unei tradiții, pe locul acesteia, distrusă de turci, a fost zidită actuala biserică a Sfintei Parascheva.

Când Serbia devine pașalâc turcesc, prin cucerirea capitalei Belgrad în 1521 de către sultanul Soliman Magnificul (1520-1566), biserica cea mai frumoasă a orașului și care adăpostea moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva a fost transformată în geamie, moaștele Sfintei fiind transportate, alături de alte podoabe deosebit de prețioase, la Istanbul. Alături de moaștele Sfintei Parascheva au mai fost transferate în capitala Imperiului otoman și moaștele țarinei Teofana și o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului, a cărei zugrăvire a fost atribuită Sfântului Evanghelist Luca³⁹.

Moaștele Sfintei Parascheva ajung la Constantinopol datorită insistențelor patriarhului ecumenic din acea perioadă, Teolipt I (1513-1522), dar și ale următorului patriarh, Ieremia I (1522-1545). În schimbul multor daruri oferite sultanului, acesta le încredințează

³⁷ Episcopul Melchisedec, *Vięta și scrierile lui Grigorie Țamblacū*, pp. 36-37.

³⁸ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, pp. 51-52.

³⁹ *Ibidem*, p. 52; *Cronica lui Macarie*, în *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959, p. 93.

creștinilor. Pe drumul spre Istanbul, moaștele sfintei sunt expuse spre închinare creștinilor din Peninsula Balcanică, lucru deosebit de important având în vedere că toate aceste teritorii se aflau sub dominație otomană de o lungă perioadă de timp⁴⁰.

După alte informații, moaștele Sfintei Parascheva au fost luate din Belgrad de către sultan drept pradă de război. Pe drumul de întoarcere în capitală, din cauza lăcomiei sale, sultanul, contra unor însemnate sume de bani, a acceptat ca moaștele să fie aduse înaintea creștinilor spre închinare. Ajunse la Istanbul, sfintele moaște au fost păstrate o vreme în palatul sultanului, până când, din cauza minunilor care se săvârșeau la sicriul Sfintei Parascheva, turcii au fost cuprinși de frică, iar sultanul a poruncit ca ele să fie scoase din palatul său. Totuși, în schimbul moaștelor și al celorlalte obiecte de preț răpite din bisericile creștinilor din Serbia, sultanul a cerut o sumă foarte mare de bani⁴¹, între 12.000 (după afirmația lui Scarlat Vizantios) și 20.000 de ducați (după alte informații).

În această perioadă s-a alcătuit o slujbă în limba sârbă închinată Cuvioasei, slujbă care a pătruns și la noi, în *Antologhionul* de la Neamț din 1825, în *Mineiele* lui Neonil (de la Neamț) din 1845-1846 și în *Mineiele* mitropolitului Andrei Șaguna (1864-1873) din 1855⁴².

Moaștele Sfintei Parascheva au fost încredințate Patriarhiei Ecumenice care le-a păstrat ca pe un odor de mare preț. Din cauza instabilității politice și religioase la care era supusă Biserica Ortodoxă aflată sub dominația Imperiului Otoman, de-a lungul timpului, reședința patriarhului de Constantinopol a trebuit să se mute de mai multe ori. Moaștele Sfintei Parascheva, intrând în posesia Patriarhiei, au fost așezate în Catedrala Patriarhală din Istanbul, iar când reședința patriarhală a fost nevoită să se mute și moaștele au trebuit mutate într-o altă biserică. Astfel, în Constantinopol racla

⁴⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, ediția a treia, Editura Trinitas, Iași, 2007, p. 245; *Viața și Acatistul Cuvioasei Parascheva – ocrotitoarea Moldovei*, Galați, 1999, pp. 8-9.

⁴¹ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, p. 52.

⁴² *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, p. 52.

cu moaștele Cuvioasei a fost așezată, mai întâi, în Biserica „Sfânta Maria Panmakaristos”, pe atunci Catedrală Patriarhală⁴³. În momentul în care această biserică a fost transformată de turci în moschee (1586), moaștele Sfintei Parascheva au fost mutate în biserica din Vlah Sarai (Vlaherne), apoi, în 1597, în Biserica „Sfântul Dimitrie Xiloportas”. Din anul 1601, racla sfintei a fost mutată în Biserica „Sfântul Gheorghe” din cartierul Fanar. Aceasta reprezintă ultima strămutare a moaștelor Sfintei Parascheva pe pământ turcesc⁴⁴.

Pretutindeni unde au fost așezate moaștele Sfintei Parascheva, la Kallicrateia, la Târnovo, la Vidin, la Krușevaț, la Belgrad, ca și la Constantinopol⁴⁵, adică în toată Peninsula Balcanică, s-au scris mai multe lucrări închinare vieții și minunilor săvârșite de ea, lucru ce a dus la trecerea în rândul sfinților, cu slujbă în minei, la nivelul Bisericilor Ortodoxe din Turcia, Grecia, Serbia și Bulgaria⁴⁶. Acest lucru este demonstrat atât de poetic de panegiristii sau imnologii care au alcătuit slujba de pomenire a Sfintei Parascheva: „Minte dumnezeiască și alăută cu totul întocmită a Preasfântului Duh, privighetoare bineglăsuitoare, lauda de căpetenie a credincioșilor, stâlp al Ortodoxiei și înțeleaptă întărire, îndreptarea Bisericii, lauda monahilor și podoaba tuturor cuvioșilor te-ai arătat, lăudând pe Hristos în veci”⁴⁷.

⁴³ Această biserică avea statut de Catedrală Patriarhală din anul 1454, din timpul primului patriarh de Constantinopol de sub dominație otomană, Ghenadie Scholarios (1454-1456), păstrându-și această calitate pentru aproximativ 130 de ani.

⁴⁴ *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfintele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, acatistul, paraclisul*, pp. 52-53.

⁴⁵ *Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva*, la aniversarea a 360 de ani de la aducerea moaștelor Sfintei Cuvioase Parascheva la Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei „Trinitas”, Iași, 2001, p. 3.

⁴⁶ Pr. Gh. Cotoșman, *La Prea Cuvioasa Parascheva*, în MMS, 1967, an XLIII, nr. 1-2, p. 21.

⁴⁷ *Mineiul pe octombrie*, ediția a cincea, EIBMBOR, București, 1983, p. 180.